

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังนี้

- 2.1 ความสำคัญของการท่องเที่ยว
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยว
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับความเข้าใจ
- 2.7 แนวคิดเกี่ยวกับมัคคุเทศก์

2.1 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมธรรมชาติของมนุษย์ที่มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ ยิ่งมีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะการคมนาคมขนส่งก็ยิ่งทำให้การเดินทางท่องเที่ยวขยายวงกว้างขวางออกไป โดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ หลากหลายกัน ไม่ว่าจะเป็นเพื่อธุรกิจ เพื่อนันทนาการ และเพื่อศึกษาหาความรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้เคยเห็น การท่องเที่ยวที่ประกอบไปด้วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรงได้แก่ ธุรกิจการขนส่ง ธุรกิจด้านที่พักและอาหาร ธุรกิจการนำเที่ยว และธุรกิจการค้าของที่ระลึก ธุรกิจเหล่านี้จะขายบริการให้แก่นักท่องเที่ยวโดยตรง และยังมีธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อม เช่น การผลิตสินค้าเกษตรกรรม การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น การซื้อบริการของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศถือได้ว่าเป็นการส่งออก เพราะเป็นการซื้อด้วยเงินตราต่างประเทศ การผลิตสินค้าคือบริการต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวซื้อก็ต้องมีการลงทุน ซึ่งผลประโยชน์จะตกอยู่ในประเทศ และจะช่วยให้กิจการอาชีพอีกหลายแขนง รายได้ของการท่องเที่ยวจะกระจายออกไปสู่หลายอาชีพ และหลายท้องถิ่น โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งรายได้จากการท่องเที่ยวทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ ในด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีนั้น เมื่อมีการท่องเที่ยวเป็นสื่อ นำไปเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เจ้าของท้องถิ่นก็จะตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของคนในแง่ของ

การเป็นทรัพยากรท้องถิ่นที่ควรได้รับการอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยแยกเป็นด้านต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

2.1.1 ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจของประเทศ

- (1) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ปี 2525 เป็นต้นมาการท่องเที่ยวสามารถทำรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศมากเป็นอันดับ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากสินค้าออกอื่น
- (2) รายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลทบทวีคูณในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศมีค่าทวีกว่า 2 เท่าตัว
- (3) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียนและการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาค เมื่อเกิดการเดินทางท่องเที่ยวเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวในชนบท การพัฒนาความเจริญก็จะไปถึงภูมิกษณนั้น ๆ ก่อให้เกิดการสร้างสรรคสิ่งใหม่ ๆ ในท้องถิ่น เช่น โรงแรม ภัตตาคาร ร้านค้า สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีผู้ลงทุนในหลาย ๆ รูปแบบ ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพอย่างกว้างขวาง เป็นการสร้างรายได้สู่ประชาชนอย่างแท้จริง
- (4) การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และนำเอาทรัพยากรของประเทศ โดยเฉพาะของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในอัตราที่สูง ในรูปของการผลิตสินค้าพื้นเมืองและสินค้าของที่ระลึก ตลอดจนการบริการในท้องถิ่น
- (5) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบ ผลผลิตขายได้ตลอดเวลา สุดแล้วแต่ความเหมาะสมและความความสามารถของผู้ขาย
- (6) การท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตเป็นวงจร หมุนเวียนภายในประเทศ ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการลดการว่างงาน ลง ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลได้รับรายได้ในรูปของภาษีอากรประเภทต่าง ๆ

2.1.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคม

- (1) การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ก่อให้เกิดสันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรีและความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

- (2) การท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนา สร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมให้เกิดแก่ท้องถิ่นทำให้มีการก่อสร้างสิ่งใหม่ ๆ มีการลงทุนทางด้านการผลิตเพื่อรองรับการบริการแก่ผู้มาเยือนท้องถิ่น ทำให้ประชาชนมีรายได้จากการมีงานทำจึงทำให้ผู้อยู่ท้องถิ่นมีความสุขโดยทั่วกัน
- (3) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความสำนึกและความตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ ก่อให้เกิดความรู้สึกรักหวงแหนและรักผืนดินที่อยู่อาศัยของคน
- (4) การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยขจัดปัญหาการล้นไหลและเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำหรือเสี่ยงโชคในเมืองของประชาชนในชนบท
- (5) การท่องเที่ยวช่วยให้ประชาชนในชนบทรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาผลิตและประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในรูปของสินค้าพื้นเมือง และของที่ระลึกไว้สำหรับขายผู้มาเยือน เป็นการหารายได้มาจุนเจือครอบครัวเพิ่มขึ้น

2.1.3 ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อการเมือง

- (1) การเดินทางท่องเที่ยวก่อให้เกิดความรู้สึกถึงความมั่นคงปลอดภัย เพราะการที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางไปเยือนที่ใด ที่นั่นจะต้องมีความปลอดภัยเพียงพอ
- (2) การท่องเที่ยวเป็นวิถีทางที่มนุษย์ต่างสังคมจะได้พบปะ รู้จัก ทำความเข้าใจกัน การเดินทางไปมาหาสู่กันภายในประเทศทำให้ได้รู้จัก คำนึงถึงปัญหา พึงพาอาศัยกันเป็นการสร้างความรักสามัคคี สมานฉันท์ของคนในชาติ ในทำนองเดียวกัน การเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศจะเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เสริมสร้างความเข้าใจอันดี ที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกที่จะช่วยสร้างสรรค์สัมพันธไมตรี และความสงบสันติสุขในโลก

กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ของนานาประเทศทั่วโลก หากมีการส่งเสริมและการจัดการไปในทางที่ถูกต้อง การท่องเที่ยวก็จะยังสามารถก่อประโยชน์ให้แก่ทุกฝ่ายได้มากขึ้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2541) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2.2.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เป็นหลัก มีการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อม และการให้การศึกษแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงครอบคลุมลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบหลัก 4 ด้าน คือ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541)

(1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

- เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับแหล่งธรรมชาติเป็นหลัก
- มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นรวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น

(2) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน

- เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ
- ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม
- มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

(3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

- เชื้อต่อกระบวนการเรียนรู้
- มีการให้การศึกษเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว
- เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และความประทับใจ

- เป็นการสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว
ประชาชนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง
- (4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน
  - คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมเกือบ
ตลอดทั้งกระบวนการ
  - ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น
  - ท้องถิ่นมีการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ โดยเริ่มต้น
จากระดับรากหญ้าจนถึงการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วม
ของผู้ที่เกี่ยวข้อง

แหล่งท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ทั้ง 4 ประการ ถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง
นิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลง จนอาจต้อง
เป็นการจัดการที่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยว
เพื่อสนับสนุนทางการ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย เป็นต้น

2.2.3 วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ และจุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี
วัตถุประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการของประเทศโดยรวม ในอันที่จะให้การพัฒนาการท่องเที่ยว
ทั้งระบบเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และสอดคล้องกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่
ให้คนเป็นจุดมุ่งหมายหลัก ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการมีนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ (การ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540)

- (1) เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมและระบบ
นิเวศวิทยา ให้เป็นแหล่งเสริมสร้างจิตสำนึกและพัฒนาคนที่เกี่ยวข้องใน
ระบบให้มีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์
- (2) เพื่อให้มีรูปแบบ วิธีการ กิจกรรม และมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวที่
ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม
- (3) เพื่อให้มีการบริการที่เหมาะสม ได้มาตรฐาน และมีการจัดการที่ไม่ก่อให้เกิด
ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม
- (4) เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการอย่างเป็นระบบ
- (5) เพื่อรองรับและกระตุ้นการขยายตัวของนักท่องเที่ยว

- (6) เพื่อตอบสนองนโยบายการกระจายรายได้
- (7) เพื่อพัฒนาโครงข่ายการเดินทางในประเทศไทย ให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และมีการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ
- (8) เพื่อให้มีการใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ
- (9) เพื่อส่งเสริมให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภูมิภาคอาเซียนและอินโดจีน

2.2.4 จุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540)

- (1) ให้มีแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ที่ได้รับในการอนุรักษ์ พื้นฟู และรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถที่รองรับได้
- (2) ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกเพื่อรักษาระบบนิเวศ
- (3) มีการจัดการที่ประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยมีการจัดการกำกับ ดูแลและการประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทิศทางที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างเหมาะสม เสริมสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ประชาชนสามารถรักษาวิถีชีวิตที่ดี มีการเปลี่ยนแปลงด้วยความสมัครใจ
- (4) มีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการท่องเที่ยว ที่ได้มาตรฐาน ที่สอดคล้องกลมกลืนกับทรัพยากร และรักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและสังคมของพื้นที่
- (5) ให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศชาวต่างประเทศที่มีคุณภาพ เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทยให้มากขึ้น และนักท่องเที่ยวชาวไทยมีการเดินทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในประเทศมากขึ้น และมีการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

2.2.5 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในกระบวนการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในแต่ละแหล่ง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ เพลิดเพลิน และมีความสุขจากการท่องเที่ยว หรือนันทนาการนอกเวลาตามปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมท่องเที่ยวมากเพราะกิจกรรมต่าง ๆ นั้น จะเป็นสื่อกลางนำการท่องเที่ยวไปสู่เป้าหมายได้ กิจกรรมที่เหมาะสมจึงควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลิน ทั้งนี้ต้องเป็นกิจกรรมที่มีผลกระทบ

น้อยที่สุดหรือเป็นผลกระทบที่สามารถป้องกันหรือแก้ไขได้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

(1) กิจกรรมเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ

- เดินป่า
- ศึกษาธรรมชาติ
- ส่องสัตว์ / ดูนก
- เทียวดำ / น้ำตก
- พายเรือ ไม้ก่ แกน (canoeing) กระชก (kayak) เรือใบ (sail boating) กระดานโต้ลม (wind surfing)
- ดำน้ำดูปะการัง ไม้ก่ น้ำตื้น (snorkeling) น้ำลึก (scuba driving)
- ตั้งแคมป์
- ล่องแพ
- ชิม้ำ นั้งช้าง

(2) กิจกรรมกึ่งนิเวศ

- ถ่ายรูป บันทึกภาพ / เสียง
- ศึกษาท้องฟ้า
- จัดกรยานท่องเที่ยว (เสือภูเขา)
- ปีน / ไต่เขา
- ตกปลา

(3) กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

- ชมความงาม ความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์
- ศึกษาเรียนรู้ ประวัติ ความเป็นมาของแหล่ง โบราณคดี และประวัติศาสตร์
- ศึกษาชื่นชม งานศิลปกรรมและวัฒนธรรม
- ร่วมกิจกรรม เรียนรู้พฤติกรรมของผู้คน
- การศึกษาเรียนรู้การผลิตของที่ระลึก และสินค้าพื้นเมือง

2.2.6 นโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นจึงกำหนดให้มีนโยบายหลัก ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541)

- (1) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหว ง่ายต่อการถูกกระทบและฟื้นตัวได้ยาก
- (2) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม
- (3) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว
- (4) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้ และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ
- (5) ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้ให้องค์กรต่าง ๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการจัดการที่เหมาะสม
- (6) นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่าง ๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ
- (7) สนับสนุนการศึกษา วิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน
- (8) มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ตักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย
- (9) จัดทำแนวทางปฏิบัติหรือคู่มือการจัดการแก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

- (10) จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ

นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

- (1) กำหนดกรอบการพัฒนาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ยกเลิกการท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบาง สนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ ๆ มีศักยภาพ
- (2) สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศนอกเขตอนุรักษ์ในเขตพื้นที่พหุธรรมชาติ พื้นที่เอกชนและเขตชุมชน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- (3) วางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามขอบเขตของขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยการกำหนดเขตพื้นที่ท่องเที่ยว
- (4) สนับสนุนการพัฒนากลุ่มแหล่งท่องเที่ยว และโครงข่ายการท่องเที่ยวให้มีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน
- (5) สนับสนุนการจัดระบบข้อมูลข่าวสารในการเดินทาง เพื่อใช้ในการจัดการ การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้สมดุลกับความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่
- (6) กำหนดมาตรการการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- (7) สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการควบคุม คุณภาพ ตรวจสอบ และการจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว
- (8) สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรในการวางแผนการจัดการทรัพยากร

นโยบายด้านการให้การศึกษา และสร้างจิตสำนึก

- (1) จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยให้เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่ถือเอาการปฏิบัติในสนามเป็นบทเรียนของการศึกษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบของกิจกรรมที่มีต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

- (2) จัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรในระบบโรงเรียน และสถาบันการศึกษาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง
- (3) สนับสนุนสื่อสารมวลชนและสื่อข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ ที่ส่งเสริมการศึกษา ธรรมชาติและวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- (4) สนับสนุนงบประมาณในการจัดสื่อความหมายธรรมชาติที่มีคุณภาพในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ
- (5) ให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนมาสื่อความกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนเป็นมัคคุเทศก์เฉพาะหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- (6) ขยายการให้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

- (1) พัฒนาแบบแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น เอกชน และประชาชนทั่วไปในด้านการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการ
- (2) สนับสนุนการจัดตั้งขบวนการร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบขององค์กรหรือคณะกรรมการระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น โดยมีเครือข่ายครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนและทุกระดับ
- (3) เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตาม ประเมินผล ตลอดจนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- (4) ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชนที่ดูแลสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล
- (5) แก้ไข ปรับปรุง และพัฒนากฎหมายและระบบงบประมาณของภาครัฐ ให้สามารถส่งเสริมและเอื้ออำนวยในการให้ชุมชนมีโอกาสในการควบคุม กำกับดูแล และจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง
- (6) เพิ่มความรู้ ทักษะ และการมีจิตสำนึกในด้านการจัดการพัฒนาการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชน ให้กว้างขวางมากขึ้น
- (7) สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างมีอิสระและสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการที่ถูกต้อง

- (8) สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทางสังคมให้มีโอกาสในการเข้าช่วยเหลือและยกระดับการมีส่วนร่วมตลอดจนการตั้งองค์กรชุมชนและองค์กรจัดการธุรกิจของประชาชน ประชาชนอย่างสร้างสรรค์

นโยบายด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

- (1) กำกับส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพทรัพยากรและขีดความสามารถในการจัดการรองรับการท่องเที่ยว ละเว้นหรือชลอการส่งเสริมตลาดในพื้นที่ที่ยังไม่มีความพร้อม
- (2) สนับสนุนการตลาดในรูปแบบที่ประสานการท่องเที่ยวเป็นเครือข่ายที่เหมาะสม ทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดโปรแกรม และแบบผสมผสานกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้มีการกระจายนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม
- (3) ส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาและกิจกรรมเชิงนิเวศ สำหรับกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยเน้นในกลุ่มเยาวชน กลุ่มแรงงาน และเกษตรกรเป็นพิเศษ ทั้งนี้รวมถึงการจัดการการศึกษาและกิจกรรม ตอบสนองตลาดต่างประเทศด้วย
- (4) ส่งเสริมการบริการนำเที่ยวเชิงนิเวศให้พัฒนาการบริการที่มีคุณภาพ มุ่งเน้นการให้การศึกษา การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมกับชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการใช้มาตรการในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการบริการอย่างเต็มที่
- (5) กำหนดเกณฑ์มาตรฐานการบริการนำเที่ยว มาตรฐานการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะที่มีความเข้มงวดมากเป็นพิเศษ ภายใต้การจัดให้มีค้ำประกันแก่นักท่องเที่ยวในระดับที่เหมาะสม
- (6) ส่งเสริมการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้ขอบเขตการพัฒนา โดยการใช้สื่อที่หลากหลาย และมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภูมิภาค

นโยบายด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว

- (1) จัดระบบการเดินทางเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวให้มีความสะดวกตามควรให้เหมาะสมกับพื้นที่และกิจกรรม โดยเน้นด้านความปลอดภัยเป็นหลัก
- (2) สนับสนุนให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัด เหมาะสมตามความจำเป็นและตามขนาดพื้นที่ท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน การลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หมดเปลืองในกิจกรรมการท่องเที่ยว
- (3) สนับสนุนระบบการสื่อสาร โทรคมนาคม สร้างโครงข่ายที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม กระจายตัวครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยวและข่ายการมีส่วนร่วมทุกระดับ เพื่อการติดต่อสื่อสาร การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว และการบรรเทาสาธารณภัยในยามฉุกเฉิน
- (4) สนับสนุนให้การบริการท่องเที่ยว ดำเนินการโดยภาคเอกชนหรือองค์กร หรือประชาชน ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยองค์กรของรัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการกำหนดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวรองรับกรอบการพัฒนาบริการที่มีขนาด รูปแบบและคุณภาพการบริการ ตามท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- (5) การจัดบริการของรัฐในพื้นที่ที่จำเป็น จะต้องมีความเหมาะสม โดยมุ่งเน้นการช่วยเหลือและเรียนรู้ด้วยตนเองของนักท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับรูปแบบและกิจกรรมของการท่องเที่ยวนั้น ๆ การจัดบริการต้องไม่เป็นการแสวงกำไร หรือแข่งขันกับภาคเอกชน แต่ควรให้มีเป็นรายได้เสริมสำหรับการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากร
- (6) การจัดบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้คำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น การเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้แก่ชุมชน และประชาชนท้องถิ่น
- (7) กำหนดมาตรฐานและมาตรการในการควบคุมและส่งเสริมการบริการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างมาตรฐานการจูงใจการให้การรับรองมาตรฐานการบริการ และการให้รางวัล เป็นต้น

นโยบายด้านการส่งเสริมการลงทุน

- (1) สนับสนุนการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนสามารถพัฒนากระบวนการบริการที่มีคุณภาพ โดยใช้มาตรการทางภาษี การสร้างสิ่งจูงใจอื่น ๆ การตอบแทนในรูปแบบของรางวัล เป็นต้น
- (2) สนับสนุนการลงทุนของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้ยืมหรือให้กู้ดอกเบี้ยต่ำจากสถาบันการเงินของรัฐ
- (3) ส่งเสริมให้องค์กรธุรกิจเอกชนสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์กรประชาชน
- (4) สนับสนุนด้านงบประมาณ และสิทธิประโยชน์แก่องค์กรพัฒนาเอกชน ในการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการสนับสนุนการพัฒนาของประชาชนท้องถิ่น
- (5) ส่งเสริมการลงทุนผลิตสินค้า อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ ในการจัดกิจกรรมเชิงนิเวศ การจัดบริการ และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวขึ้นภายในประเทศ หรือลดต้นทุนการนำเข้าสินค้าที่จำเป็นจากต่างประเทศ

2.2.7 แนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดี ควรมีการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสม เพื่อเป็นการวางรากฐานการปฏิบัติที่ดีต่อไปในอนาคต ซึ่งแนวทางการปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวนี้ ได้แก่

- (1) ความร่วมมือจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมอื่น ๆ อย่างมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ เช่น อุตสาหกรรมโรงแรม อุตสาหกรรมพัฒนาที่ดิน ประมง เหมืองแร่ ป่าไม้ เป็นต้น
- (2) มาตรการคัดเลือกนักท่องเที่ยว โดยสนับสนุนนักท่องเที่ยวที่สนใจธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมและกีดกันนักท่องเที่ยวที่มุ่งหวังแตกต่างออกไป เช่น มาล่าสัตว์ เซ็กซ์ทัวร์ โดยร่วมกับกองตรวจคนเข้าเมือง ศุลกากร และกรมตำรวจ
- (3) ผู้ประกอบการมีบทบาท โดยเป็นผู้กำหนดวิธีการปฏิบัติและผู้ตรวจสอบดูแลการประกอบกิจการท่องเที่ยว จะต้องไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและไม่ใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือยเกินไป

- (4) ภาครัฐและเอกชนร่วมกันจัดตั้งสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อดำเนินการกำหนดแผนหลักพัฒนาการท่องเที่ยว จัดทำมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกักิจกรรมการท่องเที่ยวและตรวจสอบกิจการ การดำเนินการของผู้ประกอบการทั้งหมดให้มีมาตรฐานเดียวกัน
- (5) ส่งเสริมให้ประเด็นกิจกรรมพิกัดสิ่งแวดล้อม เป็นจุดขายสำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
- (6) การเผยแพร่ข่าวสารให้แก่สมาชิก นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ทราบถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พร้อมวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ โดยสื่อมวลชนเป็นผู้นำ ซึ่งอาจจะตั้งชมรมนักท่องเที่ยวร่วมดำเนินการร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- (7) การพัฒนาบุคลากรร่วมกับสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น
- (8) รัฐต้องมีบทบาทในการจัดการทำกลยุทธ์และแผนในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นหน่วยหลักในการพิทักษ์ธรรมชาติ ปกป้องรักษาระบบนิเวศศึกษาและกำหนดขีดจำกัดความสามารถ ในการรองรับการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ถ้าไม่มีความพร้อมจะไม่เปิดให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยว
- (9) การพัฒนาโครงการขนาดใหญ่โดยภาครัฐ ต้องทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ
- (10) ภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ เช่น มาตรฐานการใช้ไฟฟ้า น้ำ ของเสีย รูปแบบอาคารสิ่งก่อสร้าง เพื่อการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยว

แม้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะก่อประโยชน์อย่างมากมาย แต่ก็ยังมีข้อเสียหรือผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ที่ควรพิจารณา ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540)

(1) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

- การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากชาวไร่ ชาวนามาทำงานด้านการท่องเที่ยว จะทำให้เกิดปัญหาผลิตผลการเกษตรลดลงในขณะที่ความต้องการเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวมาร่วมกันร่วมใช้ราคาสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้นทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น
- ลักษณะความเป็นฤดูกาลของการท่องเที่ยว อาจทำให้เกิดปัญหาการว่างงานและความไม่คุ้มค่าในการลงทุน

(2) ผลกระทบทางสังคม

- ความรู้สึกที่ว่านักท่องเที่ยวมีอภิสิทธิ์ ก่อให้เกิดความรู้สึกต่อต้านที่เป็นต้นเหตุของการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยที่เคยโอบอ้อมอารี มีความเป็นมิตรไมตรีต่อนักท่องเที่ยว
- เกิดปัญหาอาชญากรรมเนื่องจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น
- นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีส่วนในการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นปัญหาของสังคม เช่น การบริการทางเพศ การเสพยาเสพติด ฯลฯ

(3) ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

แหล่งท่องเที่ยวเกือบทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ ซึ่งระบบนิเวศอาจเป็นสิ่งดึงดูดใจการท่องเที่ยว หรือเป็นส่วนหนึ่ง หรือส่วนประกอบของแหล่งท่องเที่ยว หรือเป็นระบบที่ไม่ใช่สิ่งดึงดูดใจ แต่อาจได้รับผลกระทบทางอ้อมจากการท่องเที่ยว ระบบนิเวศของพื้นที่จึงมีความสำคัญอย่างมากในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นระบบที่ต้องรักษาไว้ให้ยั่งยืนนาน การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งสามารถกล่าวได้แต่ละด้านดังนี้

- การบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์ / พื้นที่สาธารณะ จากการทำจำนวนนักท่องเที่ยวที่นิยมท่องเที่ยวธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น ทำให้ที่พักแรมประเภทรีสอร์ตและบังกาโลเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย และที่พักแรมประเภทรีสอร์ตและบังกาโลบางแห่งได้มีการบุกรุกพื้นที่เขตสงวนและเขตอนุรักษ์รวมถึงพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ ร้านอาหารมีการบุกรุกทำลายหรือนำพื้นที่มาใช้ประโยชน์ หรือเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ไปจากพื้นที่ควรสงวนไปเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว
- น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค จากการขายตัวของนักท่องเที่ยวในบางพื้นที่ ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่ม / น้ำใช้อย่างมาก เช่น ภูเก็ต โดยเฉลี่ย

นักท่องเที่ยวนิยมมีการใช้น้ำในทุกกิจกรรมถึง 500 ลิตรต่อคนต่อวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีอัตราการขาดแคลนน้ำสูง ภาวะการขาดแคลนน้ำทำให้มีการใช้น้ำบาดาลเกินอัตราทดแทนเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการแทรกคืบของน้ำทะเลเข้าสู่แผ่นดิน (Salt Intrusion)

- น้ำทิ้ง น้ำทิ้งจากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากสถานที่พักแรม รองลงมาเป็นร้านอาหาร และสถานบริการที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ สถานที่พักแรมขนาด 80 ห้องขึ้นไปจะมีระบบบำบัดที่ได้มาตรฐานก็เฉพาะที่ก่อสร้างหลังประกาศ พรบ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเท่านั้น ตามแหล่งท่องเที่ยวชายทะเลเกือบทั้งหมดล้วนมีระบบบำบัดน้ำทิ้งที่ไม่ได้มาตรฐาน บางแห่งปล่อยน้ำทิ้งลงสู่แหล่งน้ำใกล้เคียงโดยตรง บางแห่งมีการค่อท่อน้ำทิ้งจากห้องสุขาสู่ท่อน้ำสาธารณะโดยตรง เป็นเหตุให้น้ำทะเลมีค่าสูงเกินมาตรฐานเพื่อการว่ายน้ำได้
- ขยะมูลฝอย จากการสำรวจของคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (อ้างใน สถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2540) พบว่าแหล่งท่องเที่ยวแทบทุกแห่งจะมีปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยมากน้อยแตกต่างกันไป เช่น ชุมชนอ่าวตันไทร เกาะพีพีมีเตาเผาขยะขนาด 3.5 ตันต่อวัน แต่ขยะมูลฝอยบนเกาะพีพีมีทั้งหมด 8 ตันต่อวัน ขยะส่วนเกินจะถูกลำเลียงลงเรือไปทิ้งที่ท่าจัดขยะบนฝั่ง สภาพโดยทั่วไปของเกาะยังมีมูลฝอยคั่งค้างกระจายอยู่ทั่วไป พฤติกรรมการบริโภคของนักท่องเที่ยวชาวไทยก่อให้เกิดปัญหาขยะมากกว่าพฤติกรรมการบริโภคของนักท่องเที่ยวต่างชาติ วิธีการและระยะเวลาในการจัดเก็บที่ไม่เหมาะสมมีส่วนเกี่ยวข้องกับปริมาณขยะสะสมตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ก่อให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่น่าดูและความสกปรกรุงรัง ส่วนการท่องเที่ยวเดินป่าก่อให้เกิดปัญหาความสกปรกของขยะและสิ่งปฏิกูล จากการตั้งเต็นท์ กิจกรรมการล่าสัตว์จะมีการตัดไม้เป็นจำนวนมาก นักท่องเที่ยวมักทิ้งขยะเศษกระดาษลงในน้ำ (ปฐิติ อากมานนท์ มอนซอนและคณะ, 2535)
- มลภาวะทางเสียง มลภาวะทางเสียงซึ่งมีผลกระทบต่อที่พักผ่อนของนักท่องเที่ยวตามชายหาด มาจากขบวนพาหนะต่าง ๆ จากเครื่องกำเนิดไฟฟ้า เครื่องดนตรีจากสถานบริการเรียมย์บางแห่ง และจากเรือโดยสารทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก จากกีฬาทางน้ำ เช่น เรือยนต์ สกู๊ตเตอร์น้ำ
- ความหลากหลายทางชีวภาพ ป่าไม้และสัตว์ป่า กิจกรรมต่าง ๆ จากนักท่องเที่ยว รวมไปถึงสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ การรบกวนและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินล้วนส่งผลต่อพืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น เช่น พื้นที่วาง

ไข่ พื้นที่เพาะฟักตัวอ่อน พื้นที่หาอาหาร พื้นที่อยู่อาศัย ผลกระทบจากการเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ หากมีปริมาณมากเกินไป จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของสัตว์ป่าในบริเวณนั้น ๆ ส่วนการท่องเที่ยวเดินป่าจะส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์และการพังทลายของดิน ความเสียหายของดินเนื่องจากการเดินป่าจะเกิดขึ้นในเส้นทางเดินป่าที่ถูกใช้เป็นประจำ มีจำนวนนักท่องเที่ยวมากและใช้ช้างเป็นพาหนะ

- แนวปะการัง สาเหตุที่สำคัญของการที่ปะการังถูกทำลายและมีการเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวที่ขาดจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ เช่น การทิ้งสมอเรือในบริเวณแนวปะการัง การทิ้งขยะมูลฝอยลงทะเล และการปล่อยน้ำเสียก็มีส่วนทำให้คุณภาพน้ำเปลี่ยนแปลงไป ไม่เหมาะแก่การเจริญของปะการัง

(4) ผลกระทบทางวัฒนธรรม

ประเพณีบางอย่างสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ แต่ถูกบิดเบือนวัตถุประสงค์ไปในเชิงธุรกิจมากขึ้น บางแหล่งกลายเป็นแหล่งการพนันที่สำคัญ เช่น ประเพณีชนควายควาย สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาหลายแห่งได้ถูกจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการขายสินค้า อาหารและการเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดความพลุกพล่าน วัฒนธรรมบางส่วนได้ถูกทำลาย จากการที่ชาวบ้านเสนอกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงิน (ปฐคดี อคมนานนท์ มอนซอนและคณะ, 2535)

- การนำวัฒนธรรมมาเป็นการค้า เช่น การตัดแปลงงานประเพณีให้เป็นการบันเทิงทางการท่องเที่ยว อาจทำให้สูญเสียความภูมิใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาติ
- เกิดการลอกเลียนแบบ หรือผลิตศิลป์วัตถุโดยขาดคุณค่าทางศิลปะ และความประณีตบรรจง
- วัฒนธรรมการแต่งกายและค่านิยมของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการเลียนแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม (2528) กล่าวว่า การท่องเที่ยวมีผลทั้งด้านบวกและลบต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น แต่การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปถึงภาคชนบทน้อยมาก เนื่องจากขาดกลไกการกระจายรายได้ที่ยุติธรรม ส่วนมากกระจุกตัวอยู่ในธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าคนในชนบทไม่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว

ในด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขวัญสรวง อติโพธิ (2530) ได้เสนอความเห็นว่าการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่ใดที่การท่องเที่ยวเข้าถึงจะทำให้ความบริสุทธิ์ของธรรมชาติหมดไป เกิดความเสื่อมโทรม เพราะแหล่งท่องเที่ยวไม่มีขีดความสามารถพอที่จะรองรับได้ นอกจากนี้ยังทำให้มีความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ผู้คนเสียนิสัย อาชญากรรม ค่าครองชีพสูงขึ้น และรัฐบาลยังไม่มียกโทษ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่ทำผิดกฎหมาย

สำหรับผลกระทบการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนบนภูเขา เตือนใจ ดีเทศน์ (2528) กล่าวว่า การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อชาวเขาในด้านวัฒนธรรมมากที่สุด และถ้าต้องการพัฒนาหมู่บ้านชาวเขาควรจะมีการเตรียมตัวมัคคุเทศน์ที่รู้จักวัฒนธรรมของชาวเขา ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และเป็นไปเพื่อจะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ควรถามความพอใจของชาวบ้านว่าต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาหรือไม่ และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวควรนำกลับมาพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ ที่เป็นระบบ

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2530) ได้เสนอความคิดเห็นเรื่อง "Mass Tourism" ที่มีผลต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นจะกลายเป็นสินค้ามากขึ้นด้วยความต้องการของนักท่องเที่ยว ศิลปะและงานฝีมือท้องถิ่นเป็นเพียงของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว แต่ไม่ได้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนพื้นเมือง คือ สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ใช้ชีวิตประจำวันเป็นการผลิตหรือหัตถกรรมที่เป็นแบบพึ่งพา คือ ต้องอาศัยวัตถุดิบจากต่างประเทศ

ปฐติ อากมานนท์ มอนซอน และคณะ (2535) ได้ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยว เดินป่าต่อสภาวะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม และใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่าจากเดิมที่ประชาชนในท้องถิ่นเคยมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมตามชุมชนเมื่อมีธุรกิจการท่องเที่ยวเดินป่าเข้าไปในพื้นที่ ผู้ประกอบการนำเที่ยวได้ก่อให้เกิดการพัฒนาแก่พื้นที่ขึ้นมาก แต่ในขณะที่เดียวกันก็นำเอาวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวเข้าไปสู่ชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งยังทำให้สภาพแวดล้อมเดิมตามธรรมชาติของพื้นที่ท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ

ผู้เข้ารับการศึกษาปริญญาโท สาขาการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ รุ่นที่ 17 (2526) ของศูนย์ศึกษาและฝึกอบรมการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ได้ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อประชาชน พบว่าการท่องเที่ยวให้ทั้งคุณและโทษต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้นำทั้งปัญหาและประโยชน์มาสู่ท้องถิ่น

มนัส สุวรรณ (2537) และสันทัต เสริมศรีและคณะ (2539) ได้กล่าวถึงแนวคิด เรื่องการศึกษาผลกระทบทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวว่า การที่ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวได้เห็นหรือได้ติดต่อกับนักท่องเที่ยวจากภายนอกสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายรูปแบบ เช่น ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นคนท้องถิ่น อาจมีปฏิกริยาต่อต้านนักท่องเที่ยว

เที่ยวทั้งทางบกและทางลพ โดยสรุปแล้ว การได้เห็นนักท่องเที่ยวหรือการติดต่อกับนักท่องเที่ยว อาจก่อให้เกิดผลกระทบที่ชัดเจน เช่น การแต่งกายของนักท่องเที่ยว ที่อาจเป็นตัวอย่างของประชาชนท้องถิ่น การกินอาหาร หรือ รูปแบบและวิธีการรับประทานอาหาร ความคิดเห็นต่อสิ่งทันสมัย และเครื่องอำนวยความสะดวก ก็สามารถทำให้ประชาชนท้องถิ่นเขาเป็นแบบอย่างได้ นอกจากนี้ผลของการได้เห็นนักท่องเที่ยวนำสิ่งต่าง ๆ เข้ามา ยังสร้างความต้องการทางสังคมแบบต่าง ๆ ให้กับประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวเช่นกัน การพบปะหรือการติดต่อระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนท้องถิ่น จะดำเนินในหลายรูปแบบและก่อให้เกิดผลกระทบที่ต่างกัน สืบเนื่องจากรูปแบบของนักท่องเที่ยวซึ่งมีหลากหลายประเภทและมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความต้องการและจุดประสงค์การเดินทางมาท่องเที่ยว ตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่มาจากยุโรปจะมีความต้องการหรือการแสดงออกแตกต่างจากนักท่องเที่ยวจากเอเชียและตะวันออกกลาง หรือนักท่องเที่ยวชาวไทยมีความต้องการและมีพฤติกรรมแตกต่างจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ เป็นต้น ดังนั้นผลกระทบที่เกิดจากการติดต่อกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนท้องถิ่น ในแหล่งท่องเที่ยวจึงแตกต่างกัน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.4.1 องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระทรวงศึกษาธิการ (2538) กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณวัตถุ โบราณสถาน วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่มีอยู่จำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการพัฒนานำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยพยายามลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรหรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรให้น้อยที่สุด และทำนุบำรุง สงวนรักษาทรัพยากรให้คงอยู่ในสภาพเดิมต่อไป

ศรีพร สมบุญธรรม (2536) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมทั้งรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและกระบวนการทางระบบนิเวศวิทยาได้

แนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ 2538)

- (1) มีการควบคุมคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว
- (2) มีการให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว
- (3) มีการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวไว้ไม่ให้มากเกินไปจนเกินความสามารถในการรองรับของพื้นที่
- (4) มีการดูแลพฤติกรรมนักท่องเที่ยว
- (5) มีการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

แนวคิด 6 ประการของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

- (1) การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค
- (2) การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น
- (3) ขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยว
- (4) การใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น
- (5) การกระจายรายได้
- (6) การจ้างงาน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) กล่าวว่า เป้าหมายสำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยว นั้น คือ ความพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งพิจารณาได้จากองค์ประกอบหลัก 4 ประการคือ

- (1) ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
- (2) ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
- (3) ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยว อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- (4) ต้องชี้ไปตามความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) คือ การท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งปัจจุบันและในอนาคต ซึ่ง
  - ดำเนินไปภายใต้ขีดความสามารถตามปกติ สำหรับการฟื้นฟูหรือความอุดมสมบูรณ์ในอนาคตของทรัพยากรธรรมชาติ
  - ยอมรับการสนับสนุนเพื่อเอื้อประสบการณ์ท่องเที่ยวจากคนทั่วไปและชุมชน รวมทั้งขนบธรรมเนียม และรูปแบบการดำเนินชีวิต
  - ยอมรับว่าบุคคลเหล่านี้ต้องได้รับส่วนแบ่งที่ยุติธรรมจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยว
  - ถูกชี้นำด้วยความประสงค์ของผู้คนและชุมชนท้องถิ่น ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว นั้นๆ

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2539) กล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่าเป็นแนวคิดและแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยไม่เอนเอียงไปทางด้านวัตถุนิยมจนลืมนิยามพิจารณาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมธรรมชาติ แต่ให้ผสมผสานกลมกลืนไปกับการพัฒนาบำรุงรักษาภาวะแวดล้อมทั้งธรรมชาติและสังคม โดยไม่ทำให้บุคคลรุ่นหลังต้องมาแก้ปัญหาที่เป็นผลมาจากพฤติกรรมของคนรุ่นปัจจุบันหรือรุ่นก่อน

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538) ได้ให้หลักการสำคัญของการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยมองจากมิติที่สำคัญมี 4 ประการ คือ

- (1) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : การพัฒนาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (2) ความยั่งยืนทางสถาบัน : การตัดสินใจของชุมชนและการจัดตั้งองค์การสังคมต้องสอดคล้องกับหลักการนิเวศวิทยาท้องถิ่น
- (3) การมีส่วนร่วม : การพัฒนาจากข้างล่าง โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรของตนเอง
- (4) ความยุติธรรมทางสังคม : ความมั่นคงของการดำรงชีวิตต้องครอบคลุม กลุ่มชนผู้ยากไร้ในปัจจุบัน และคนรุ่นหลังในอนาคตอันยาวไกล

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นควรจะคำนึงถึงการกระจายผลประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเป็นสำคัญ และต้องไม่ลืมนิยามที่อนุรักษทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ความสำเร็จในการปฏิบัติตามแนวทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นจะขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ คนในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนนักท่องเที่ยวเอง ในการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่จำกัดอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2.4.2 การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้กล่าวว่า การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง การปรับปรุงแก้ไข และรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น อันได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กิจกรรม ให้คงความงามและมีคุณค่าเป็นทรัพยากรของชาติสืบไป พร้อมทั้งใช้ปณิธานอันดีของนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาเยือนในท้องถิ่นของตน การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวนี้ ทุกคนสามารถร่วมแรงร่วมใจกระทำได้โดยไม่ยาก อาทิ ช่วยกันรักษา

สภาพธรรมชาติให้คงความสมบูรณ์มากที่สุด ช่วยกันปลูกต้นไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ เพิ่มความสวยงามของภูมิทัศน์ตามแหล่งท่องเที่ยว บูรณปฏิสังขรณ์แหล่งโบราณวัตถุสถานอย่างถูกวิธีเพื่อรักษามรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ไปถึงชั่วลูกชั่วหลาน ส่งเสริมและฟื้นฟูขนบธรรมเนียมและประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น ช่วยกันรักษาศิลปหัตถกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของท้องถิ่นโดยฟื้นฟูการผลิตขึ้นมาเป็นสินค้าของที่ระลึกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ควรร่วมมือกันปรับปรุงและสร้างเสริมสิ่งสาธารณูปโภคในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว เช่น พัฒนาคมนาคมทาง ทำป้ายชี้ทาง ทำที่จอดรถและทำห้องสุขา เป็นต้น เพื่ออำนวยความสะดวกทั้งผู้คนที่มาท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจของและนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่น

การงดเว้นการกระทำบางอย่างต่อแหล่งท่องเที่ยวก็จะเท่ากับช่วยกันอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวไปด้วยในตัว เช่น งดเว้นการทำลายป่าไม้ต้นน้ำลำธารของน้ำตก งดเว้นการขีดเขียนตามผนังถ้ำ งดเว้นการทุบทำลายหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ งดเว้นการทิ้งสิ่งปฏิกูลไม่เป็นที่ เป็นทาง ตลอดจนเปลี่ยนแปลงหรือทำลายสภาพธรรมชาติให้เสื่อมโทรมไป ทำลายเรือดอน ลักขโมยโบราณวัตถุสถาน หรือบุกรุกพื้นที่เขตโบราณสถาน

สุรเชษฐ์ คันธมาศ (อ้างในกระทรวงศึกษาธิการ, 2538) ได้เสนอรูปแบบของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ทำไปพร้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวว่าควรเป็นไปในลักษณะท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยต้องปลูกฝัง และประชาสัมพันธ์ให้เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งธุรกิจท่องเที่ยวทั้งหลาย สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น จัดให้มีศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว จัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นในการเรียนรู้ จัดนิทรรศการแผ่นป้ายบรรยายตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ จัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเดินป่า เพื่อเพิ่มประสบการณ์ให้แก่ผู้ที่มาเยือนได้เข้าใจระบบนิเวศมากที่สุด ประการสำคัญคือ ควรฝึกมัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว และมีความสามารถในการชี้แนะ อธิบายหรือบรรยายเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจมากที่สุด

2.4.3 มาตรการทางการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นหัวใจสำคัญของการยกฐานะความเป็นอยู่ของประชากรให้สูงขึ้น แต่ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งที่เกิดควบคู่กันไปเสมอ จนบางครั้งความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมจะสูญเสียมากกว่าผลดีของการพัฒนาการท่องเที่ยว จึงต้องมีมาตรการทางการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งมาตรการทางการท่องเที่ยวมีดังต่อไปนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2541)

- (1) การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการวางแผนแนวทางที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมีจุดมุ่งหมายหลัก เพื่อสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่าง

กระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กล่าวคือ สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ และสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนเจ้าของท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็รักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวให้คงอยู่นานที่สุดเท่าที่จะนานได้

- (2) มาตรการทางกฎหมาย เป็นวิธีทางควบคุมความเสียหายของสิ่งแวดล้อมได้ วิธีหนึ่งที่รัฐบาลแสดงเจตจำนงแน่วแน่ที่จะป้องกันและแก้ไขสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยมาตรการควบคุมอยู่ 3 ด้าน คือ มาตรการควบคุมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว มาตรการควบคุมนักท่องเที่ยว และมาตรการควบคุมความปลอดภัย กฎหมายที่สำคัญ ได้แก่ กฎหมายป้องกันสิ่งแวดล้อมของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมและพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 ที่ให้อำนาจในการควบคุมการใช้ที่ดินก่อสร้างในแหล่งท่องเที่ยว
- (3) การให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ เป็นการให้ความรู้แก่นักกลางที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปให้เข้าใจถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม โดยให้มีทัศนคติ ค่านิยมที่หวงแหนและเกิดความต้องการที่จะอนุรักษ์ความสวยงามของสิ่งแวดล้อม อีกทั้งมีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ ให้ทุกคนร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- (4) สนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ เป็นการสนับสนุนให้มีการจัดงานเทศกาล ประเพณี และมรดกศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาสู่ท้องถิ่น พร้อมทั้งกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเกิดการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย
- (5) การประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เป็นการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมด้วยวิธีการที่มีระบบเพื่อพิจารณาผลเสียหายที่เกิดขึ้นว่า มีความรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงไร ก่อนที่จะดำเนินกิจการด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องใช้งบลงทุนสูง

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้

จิตรา วสุวานิช (2528) ได้กล่าวว่าความรู้ คือ ความจำ การจำข้อเท็จจริงเรื่องราว รายละเอียดที่ปรากฏในตำรา หรือสิ่งที่ได้รับการบอกกล่าวได้

บุญชม ศรีสะอาด (2537) ได้ให้ความหมายความรู้ไว้ว่า ความรู้เป็นความสามารถทางสมองในอันที่จะทรงไว้หรือรักษาไว้ซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ ที่บุคคลได้รับรู้ไว้ในสมอง

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2535) กล่าวว่าความรู้-ความจำ (Knowledge - Memory) หมายถึง การระลึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยมีประสบการณ์มาแล้ว และรวมถึงการจำเนื้อเรื่องต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในแต่ละเนื้อหาวิชาและที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชานั้นด้วย เช่น ระลึกหรือจำได้ถึงวัตถุประสงค์ วิธีการ แบบแผน และเค้าโครงเรื่องนั้น ๆ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2536) กล่าวว่าความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้อาจโดยการฝึกหรือการมองเห็น ได้ยิน จำได้ ความรู้ขั้นนี้ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง และวิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2530) ได้อธิบายความหมายของความรู้ว่า จากการที่มนุษย์ต้องประสบกับปรากฏการณ์ทั้งทางธรรมชาติและสังคม กล่าวคือ มนุษย์จะต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ มนุษย์จึงต้องเข้าใจสิ่งแวดล้อม และสังคม และรู้จักแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งที่มาจากสิ่งแวดล้อมและสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์จะต้องหาความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ สาเหตุ และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ต่อปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและสังคม ซึ่งความรู้ของมนุษย์ได้มีการพัฒนามากมาย และมีหลายระดับของความรู้ ตามความสามารถและพื้นฐานของมนุษย์ กล่าวคือ

- (1) ความรู้ในทัศนะของบุคคลทั่วไป จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามพื้นฐานและความสามารถของแต่ละบุคคล บุคคลทั่วไปในที่นี้หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่ประกอบอาชีพที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เช่น ชาวนา ชาวไร่ พ่อค้า นักธุรกิจ ชาวบ้านและอื่น ๆ บุคคลทั่วไปเหล่านี้มีทัศนะต่อความหมายของความรู้ที่เกิดจากความรู้ความเข้าใจและการถ่ายทอดสืบต่อมาจากประเพณี แต่จะไม่รู้ถึงความหมายที่แท้จริง เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับประสบการณ์ทางธรรมชาติและทางสังคมของบุคคล ไม่สามารถที่จะเรียบเรียงเป็นความคิดรวบยอดได้
- (2) ความรู้ในทัศนะของนักวิชาการ มีลักษณะที่สามารถกล่าวเป็นความคิด รวบยอดมีลักษณะของนามธรรมเป็นส่วนมาก ความรู้ของนักวิชาการจึงต้องเป็นวิทยาศาสตร์ มีเหตุมีผล สามารถพิสูจน์ได้ มีความเที่ยงตรง และเชื่อถือได้ นักวิชาการมักมีความสนใจที่จะค้นคว้าหาความรู้อย่างมีระบบตามแขนงวิชาการของตน เพื่อนำความรู้ที่สร้างขึ้นเป็นหลักทฤษฎีต่อไป
- (3) ความรู้ในทัศนะของนักปฏิบัติ ความหมายของความรู้ในทัศนะของนักปฏิบัติ จะเกี่ยวข้องกับความเข้าใจในเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งทาง

ธรรมชาติและสังคมที่อธิบายได้ในลักษณะที่สามารถนำไปใช้ได้ อาจกล่าวได้ว่า นักปฏิบัติเป็นบุคคลที่เชื่อมโยงระหว่างความรู้ของนักวิชาการ และบุคคลทั่วไป เพื่อนำความรู้ที่นั่นลงไปทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ระดับความนึกคิด ความลึกซึ้งของความรู้อาจจะอยู่ระหว่างนามธรรมและรูปธรรม ตามความเข้าใจของทัศนะบุคคลทั่วไป

พฤติกรรมด้านความรู้ หรือความสามารถทางสติปัญญา (Bloom อังในนงนุช อิมพิทักษ์ , 2540) แบ่งได้เป็น 6 ประเภท คือ

- (1) ความรู้ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นถึงความจำและการระลึกได้ ต่อความคิด วัตถุ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ เป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งง่าย ๆ ที่เป็นอิสระแก่กันไปจนถึงความจำในสิ่งที่ยู่ยากซับซ้อนและมีความสัมพันธ์ต่อกัน
- (2) ความเข้าใจ เป็นความสามารถทางสติปัญญาที่เกี่ยวกับการสื่อ ความหมายในลักษณะของการตีความ แปลความและสรุปเพื่อทำนาย
- (3) การนำไปใช้ เป็นความสามารถในการนำสาระสำคัญต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ หรือสถานการณ์จริง
- (4) การวิเคราะห์ เป็นความสามารถในการพิจารณาแยกแยะวัตถุ หรือเนื้อหาออกเป็นส่วนปลีกย่อยที่มีความสัมพันธ์กัน และการสืบเสาะความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ เพื่อคิดว่าประกอบเข้าด้วยกันอย่างไร
- (5) การสังเคราะห์ เป็นความสามารถในการรวมส่วนประกอบย่อย ๆ หรือส่วนใหญ่ ๆ ให้เป็นเรื่องเดียวกัน เพื่อสร้างรูปแบบ หรือโครงสร้างที่ไม่ชัดเจนมาก่อน ให้ชัดเจนขึ้น โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ภายในขอบข่ายของงาน หรือปัญหาที่กำหนด
- (6) การประเมินค่า เป็นความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับ ค่านิยม ความคิด ผลงาน คำตอบ วิธีการและเนื้อหาสาระ เพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยมีการกำหนดเกณฑ์เป็นฐานในการพิจารณาตัดสินใจประเมินผลเป็นขั้น พัฒนาการทางความคิดที่สูงสุดของพุทธิลักษณะ และเป็นความสามารถที่ต้องใช้ ความรู้ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ เข้ามา ร่วมในการพิจารณาประเมิน ซึ่งในการประเมินนี้อาจมีอารมณ์ ทัศนคติ ความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เน้นหนักทางสติปัญญา

เยาเวดี วิบูลย์ศรี (2540) กล่าวว่า ความรู้ เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้อาจจะโดยการนึกได้ หรือโดยการมองเห็น ได้ยิน ก็ จำได้ ความรู้ในขั้นนี้ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ปัญหา มาตรฐาน เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งความรู้นี้อาจจำแนกออกเป็น

- (1) ความรู้เฉพาะเรื่อง
- (2) ความรู้เกี่ยวกับศัพท์เทคนิคหรือศัพท์เฉพาะ
- (3) ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงเฉพาะ
- (4) ความรู้เกี่ยวกับแนวทางและวิธีการจัดการกับปัญหาเฉพาะ
- (5) ความรู้เกี่ยวกับแบบแผนนิยม
- (6) ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มและลำดับขั้นตอนตามเหตุและผล
- (7) ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกและจัดประเภท
- (8) ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์
- (9) ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ
- (10) ความรู้เกี่ยวกับหลักการทั่วไปและความรู้ที่เป็นนามธรรมในสาขาวิชา
- (11) ความรู้เกี่ยวกับหลักการและข้อสรุปทั่วไป
- (12) ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและ โครงสร้าง

พิศวง ธรรมพันธา (2523) ได้กล่าวถึงลักษณะของความรู้ว่า ประกอบด้วย

- (1) การทดลองได้ การทดลองอยู่บนพื้นฐานของการสังเกต การพิสูจน์ตรวจสอบ และการใช้กระบวนการเหตุผล
- (2) การตรวจสอบได้ ซึ่งเราสามารถสังเกตได้จากการเห็น การชั่งน้ำหนัก การวัด การนับ และการตรวจสอบ
- (3) มีความเป็นทฤษฎี สามารถสรุปสิ่งที่สังเกตตามหลักตรรกวิทยา มาเป็นทฤษฎีหรือเนื้อหาวิชา
- (4) มีการผสมผสาน เพราะทฤษฎีหรือความรู้เดิมนั้นเป็นพื้นฐานของการสร้างทฤษฎีใหม่
- (5) ไม่เป็นจริยศาสตร์ เนื้อหาสาระจะไม่เพ่งเล็งในด้านดีหรือเลว แต่จะมุ่งทำ ความเข้าใจและอธิบายสิ่งที่ เป็นไป

อนันต์ ศรีโสภกา (2520) ได้กล่าวว่า ความรู้หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติปัญญา ซึ่ง จะประกอบด้วยความสามารถ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล

อำนาจ เลิศขันธ์ (2533) ได้ให้ความหมายความรู้ไว้ว่า ความรู้ หมายถึงความสามารถทางสมองอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่แสดงออกได้ด้วยการระลึกได้ การบอก การชี้ หรือการเขียนถึงเนื้อหาวิชาที่เรียนไปแล้ว

วิชัช ดิสสระ (2535) กล่าวว่า ความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์มี 3 ประเภท คือ

- (1) ธรรมชาติวิทยา หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระ และความคิดรวบยอดของมนุษย์กับธรรมชาติ
- (2) มนุษยศาสตร์ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระและความคิดรวบยอดของมนุษย์กับตนเอง
- (3) สังคมศาสตร์ หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระ และความคิดรวบยอดของมนุษย์และสังคม

บลูมและคณะ ได้จัดระดับความรู้ ตามวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับความรู้ ความคิดและการนำความรู้ไปประยุกต์ ดังนี้ (สราจค์ โคว์ตระกูล, 2537 หน้า 184-185)

- (1) ความรู้ เป็นความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความของสิ่งต่าง ๆ และความรู้เกี่ยวกับวิธีการที่จะใช้เกี่ยวกับเฉพาะสิ่ง
- (2) ความเข้าใจ หมายถึง การมีความเข้าใจในความรู้ที่เรียน โดยสามารถอธิบายคำพูดของตนเอง
- (3) การนำความรู้ไปประยุกต์ หมายถึง ความสามารถจะนำสิ่งที่เรียนรู้อมาใช้ในประสบการณ์ชีวิตประจำวัน
- (4) การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง ความสามารถแบ่งการเรียนรู้ออกเป็นส่วนย่อย และแสดงความสัมพันธ์ของส่วนย่อยเหล่านั้น
- (5) การสังเคราะห์ หมายถึง ความสามารถที่จะรวบรวมสิ่งที่เรียนรู้หรือประสบการณ์เข้าเป็นสิ่งใหม่
- (6) การประเมินผล หมายถึง ความสามารถที่จะใช้ความรู้ที่เรียนมาในการตัดสินใจวิจัยคุณค่าของสิ่งที่ได้เรียนรู้

เทคนิควิธีและเครื่องมือที่ใช้วัดและการประเมินผลนั้นมีมากมายหลายชนิดที่รู้จักกันทั่วไป ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การให้ปฏิบัติ การศึกษากรณี การให้จินตนาการ การใช้แบบสอบถาม การทดสอบ

เครื่องมือในการวัดความรู้มีหลายชนิด แต่ละชนิดก็เหมาะสมกับการวัดความรู้ตามคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ในที่นี้จะกล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ที่นิยมใช้กันมาก คือ แบบทดสอบ (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ, 2531) ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งเร้าเพื่อนำไปเร้าผู้ทดสอบ เพื่อให้

สามารถสังเกตเห็นหรือสามารถนับจำนวนปริมาณได้ เพื่อนำไปแทนอันดับหรือคุณลักษณะของบุคคลนั้น รูปแบบของข้อสอบหรือแบบทดสอบมี 3 ลักษณะ ดังนี้

- (1) ข้อสอบปากเปล่า เป็นการสอบโดยใช้การตอบโต้ด้วยวาจา หรือคำพูดระหว่างผู้ทำการสอบ กับผู้ถูกสอบ โดยตรง หรือบางครั้งเรียกว่า “การสัมภาษณ์”
- (2) ข้อสอบข้อเขียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ
  - ก. แบบความเรียง เป็นแบบที่ต้องการให้ผู้ตอบอธิบายเรื่อง บรรยายเรื่องราว ประพันธ์หรือวิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวเกี่ยวกับความรู้นั้น
  - ข. แบบจำกัดความ เป็นข้อสอบที่ให้ผู้ตอบพิจารณาเปรียบเทียบตัดสินข้อความหรือรายละเอียดต่าง ๆ มี 4 แบบ คือ แบบถูกผิด แบบเติมคำ แบบจับคู่ และแบบเลือกตอบ
  - ค. ข้อสอบภาคปฏิบัติ เป็นข้อสอบที่ไม่ต้องการให้ผู้ถูกสอบ ตอบสนองออกมาด้วยคำพูด หรือการเขียนเครื่องหมายใด ๆ แต่มุ่งให้แสดงพฤติกรรมด้วยการกระทำจริง มักเป็นข้อสอบในเนื้อหาวิชาที่ต้องการให้ปฏิบัติจริง

แบบทดสอบที่วัดความรู้ นั้น ในการสร้างมักจะต้องกำหนดระดับความรู้เชิงพฤติกรรมที่ต้องการวัดได้ชัดเจน ซึ่งตามทฤษฎีของบลูมและคณะกำหนดระดับความรู้พฤติกรรมไว้ 6 ระดับ ได้แก่ ความรู้-ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การสังเคราะห์ การวิเคราะห์ และประเมินค่า ผู้สร้างจะต้องกำหนดว่าจะวัดให้ครบทุกระดับหรือไม่ และจะต้องพิจารณาด้วยว่าเนื้อหาที่จะวัดความรู้ระดับใดด้วย

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับความเข้าใจ

สมุทรา เซ็นเซาวิช (2530 หน้า 92-93) กล่าวว่าความเข้าใจ เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและประสบการณ์หลาย ๆ ด้านของแต่ละคน ความเข้าใจถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของการอ่าน ถ้าอ่านแล้วไม่เกิดความเข้าใจก็อาจกล่าวได้ว่าการอ่านที่แท้จริงยังไม่เกิดขึ้น ความเข้าใจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท

- (1) ความเข้าใจแบบทันที เป็นความเข้าใจที่ต้องอาศัยความรู้ ความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ผู้เขียนใช้เป็นส่วนใหญ่ จะต้องเข้าใจความหมายที่สำคัญ ๆ ของสำนวนและประโยคที่ผู้เขียนใช้
- (2) ความเข้าใจแบบไตร่ตรอง เป็นความเข้าใจที่ต้องอาศัยความรู้ ทักษะและ

ความสามารถในหลาย ๆ ด้านเป็นหลักใหญ่ เพื่อที่จะได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือ
 ทำความเข้าใจต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามจุดมุ่งหมายของผู้เขียนว่าต้องการจะอธิบาย
 ชี้แจง สั่งสอน ชักจูง หรือให้ความเพลิดเพลิน นอกจากนี้จะต้องสามารถ
 พินิจ พิจารณาไตร่ตรอง หาข้อสรุป ความหมาย ให้เป็นไปตามความนึกคิด
 นึกคิดที่ผู้เขียนต้องการ ความเข้าใจแบบนี้จะต้องพึงเหตุผล อาศัยการเปรียบ
 เทียบระหว่างประสบการณ์ต่าง ๆ หรือสิ่งที่ได้เคยพบเห็นมาแล้วในชีวิตเป็น
 สำคัญ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (อ้างใน ประลอง กรุทน้อย, 2539 หน้า 27) ได้กล่าวถึง
 ความเข้าใจว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ พอสรุปได้ดังนี้

- (1) สามารถจำเรื่องราวส่วนใหญ่ที่อ่านมาแล้วได้ เมื่อถึงคราวจำเป็นที่ต้องการจะ
 ใช้ประโยชน์ หรืออ้างอิงถึงก็ทำได้โดยไม่ยาก
- (2) สามารถจับใจความสำคัญ ๆ ได้ สามารถระบุหรือแยกแยะประเด็นหลักออก
 จากประเด็นย่อยที่ไม่จำเป็นหรือสำคัญเกี่ยวข้องมาจนนักได้ สามารถประเมิน
 ได้ว่าอะไรบ้างที่ควรสนใจเป็นพิเศษ อะไรบ้างที่ควรจะตัดทิ้งไป
- (3) สามารถตีความเกี่ยวกับเรื่องราวหรือข้อคิดเห็นที่อ่านมาแล้วได้ว่ามีนัยสำคัญ
 หรือลึกซึ้งมากน้อยขนาดไหนเพียงใด
- (4) สามารถสรุปลงความเห็นจากสิ่งที่ได้อ่านมาแล้วได้อย่างถูกต้องมีเหตุผลและ
 น่าเชื่อถือ
- (5) สามารถใช้วิจารณ์ญาณของตนพิจารณาไตร่ตรองข้อสรุปหรือการอ้างอิงต่าง ๆ
 ของผู้เขียนได้อย่างถูกต้อง และเป็นระบบไม่สับสน
- (6) สามารถถ่ายโอนหรือผสมผสานความรู้ที่ได้จากการอ่านกับประสบการณ์
 อื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสมตามกาลเทศะ

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับมัคคุเทศก์

2.7.1 ความหมายและความสำคัญของมัคคุเทศก์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2529) ได้ให้ความหมายของมัคคุเทศก์ ไว้ว่าหมายถึง ผู้
 นำทาง ผู้ชี้ทาง ผู้ทำหน้าที่นำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในภาษาอังกฤษ
 ใช้คำว่า Guide หรืออาจใช้คำประกอบให้ชัดเจนว่า Tourist Guide ก็ได้

พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.2535 (อ้างใน ปุสดี อาคมานนท์ มอนซอน และคณะ, 2535) ได้กำหนดนิยามของคำว่า มัคคุเทศก์ ไว้ว่าหมายถึง ผู้ที่นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคล โดยได้รับค่าตอบแทน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2529) ได้กล่าวถึงความสำคัญของมัคคุเทศก์ไว้ว่า มัคคุเทศก์เป็นผู้มีความสำคัญในด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่น้อยกว่าบุคลากรอื่น ๆ เนื่องจากเป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนคอยชี้แนะ อธิบายสิ่งต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบ ตามธรรมเนียมค่านักท่องเที่ยวย่อมเป็นคนแปลกหน้าในท้องถิ่น ไม่คุ้นเคยถึงสถานที่และผู้คน ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ถ้าหากนักท่องเที่ยวไปชมสถานที่ตามลำพัง โดยไม่มีมัคคุเทศก์คอยช่วยเหลือ ย่อมเกิดความยากลำบากหรือได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวไม่คุ้มกับเวลาและเงินทองที่เสียไป ฉะนั้นนักท่องเที่ยวจึงต้องการมัคคุเทศก์เป็นผู้นำทางให้ ยังเป็นการเดินทางที่ต่างถิ่นมากเท่าใด ความจำเป็นในการต้องการมัคคุเทศก์ก็จะยิ่งมากขึ้น

2.7.2 แนวทางการปฏิบัติ การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของมัคคุเทศก์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2541) ได้จัดทำแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้มัคคุเทศก์มีแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมในทิศทางและรูปแบบเดียวกัน เพื่อเป็นการเสริมการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนี้

(1) แนวทางปฏิบัติขั้นเตรียมการนำเที่ยว

- ร่วมวางแผน วิธีปฏิบัติและการประเมินผลกับนักท่องเที่ยว
- เป็นศูนย์กลางข้อมูล/ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว
- เตรียมความพร้อมในด้านข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวที่จะนำเที่ยว หากมีมัคคุเทศก์เฉพาะรองรับ ต้องเตรียมการประสานที่ดี

(2) แนวทางปฏิบัติในขั้นดำเนินการท่องเที่ยว

- ควบคุมและส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยว
- ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการ ในแหล่งท่องเที่ยวและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว
- ส่งเสริมและกระตุ้นการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวและปฏิบัติตนที่เหมาะสม
- แนะนำให้มีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และมาตรการของแหล่งอย่างถูกต้อง

(3) แนวทางปฏิบัติของบุคคล

- ศึกษารวบรวมข้อมูล ของแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะแหล่ง
- ฝึกทักษะ กับช่างกลุ่มและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

- มีบทบาทในกลุ่มหรือองค์กรนักท่องเที่ยว
  - ปรับพฤติกรรมและยกระดับคุณภาพตนเอง ให้เป็นทั้งผู้ให้บริการ ผู้กำกับควบคุม และครูในกลุ่มท่องเที่ยว
  - ไม่เป็นผู้นำในการฝ่าฝืน และคอยตักเตือนนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ
- (4) แนวทางปฏิบัติในการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล
- วางแผนปฏิบัติการ และการประเมินผล
  - ประเมินผลจากนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับบริการนำเที่ยว ที่พักอาหาร การสื่อความหมาย การเรียนรู้ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในแหล่ง

2.7.3 บทบาทของมัคคุเทศก์

สุภาพร มากแจ้ง (2534) ได้กล่าวว่ามัคคุเทศก์ที่ดีจะต้องสวมบทบาทของบุคคลอาชีพต่อไปนี้

- (1) การเป็นครู มัคคุเทศก์ต้องทำหน้าที่คอยอธิบายสิ่งต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว และพร้อมที่จะตอบคำถามของนักท่องเที่ยว ทำนองเดียวกับครูที่สอนศิษย์ ฉะนั้น จึงต้องมีความรู้ในด้านเนื้อหาพร้อม และสามารถถ่ายทอดความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
- (2) การเป็นนักจิตวิทยา มัคคุเทศก์จะต้องรู้จิตวิทยาของนักท่องเที่ยวว่าต้องการอะไร สนใจสิ่งใดมากที่สุดเพียงใด ฉะนั้นในการอธิบายสิ่งต่าง ๆ จึงต้องเลือกอธิบายเฉพาะสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการรู้ไม่มากเกินไป และไม่น้อยเกินไป การเป็นครูอย่างเดียวอาจไม่ค่อยได้ผลในการนำเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวไม่ใช่ นักเรียนที่จะต้องเชื่อฟังอยู่ในโอวาทของมัคคุเทศก์ ถ้ามัคคุเทศก์ไม่รู้จิตวิทยาในการนำเที่ยว ก็อาจทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเบื่อหน่าย
- (3) การเป็นนักแสดง ในการนำเที่ยว มัคคุเทศก์จะต้องสวมบทบาทของนักแสดง เพื่อให้การนำเที่ยวมีชีวิตชีวายิ่งขึ้น เช่น มีการร้องเพลงพื้นเมืองหรือเล่นดนตรีให้นักท่องเที่ยวฟัง ขณะนั่งรถไปนาน ๆ เพื่อคลายความเบื่อหน่าย หรือเล่าเรื่องสนุก ๆ ขณะนำเที่ยว
- (4) การเป็นนักการทูต มัคคุเทศก์ต้องรู้ว่าการอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศของตนให้นักท่องเที่ยวฟังอย่างไร จึงจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกที่ดี มิใช่ในทางลบ แต่ก็ไม่จำเป็นจะต้องโอ้อวด จนนักท่องเที่ยวเกิดความรำคาญ นอกจากนี้มัคคุเทศก์ยังต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดภาพพจน์ที่ดีต่อมัคคุเทศก์ในฐานะเป็นตัวแทนของคนในท้องถิ่น

เดลินี สวาสดิ์พันธ์ (2525) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของมัคคุเทศก์ไว้ ดังนี้

(1) เป็นตัวแทนของชาติ

- สร้างภาพพจน์ที่ดีให้ชาติและหลีกเลี่ยงที่จะทำให้ภาพพจน์เสีย
- ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีความเป็นอยู่
- ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในสถาบันต่าง ๆ ของชาติ

(2) รับผิดชอบงานของบริษัทที่ตนสังกัดตามที่ได้รับมอบหมาย

- ลักษณะงานของบริษัทนำเที่ยว
- งานที่มอบให้มัคคุเทศก์ เช่น การรับนักท่องเที่ยวจากสนามบิน การโรงแรม ห้องอาหาร รายการนำเที่ยว รถที่จะนำเที่ยวและรถขนกระเป๋า การส่งนักท่องเที่ยวออกจากสนามบิน ฯลฯ

(3) ปฏิบัติงานในหน้าที่มัคคุเทศก์ให้สมบูรณ์

- ดูแลอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวตลอดระยะเวลาที่ปฏิบัติงาน ตั้งแต่รับนักท่องเที่ยวจากสนามบิน โรงแรม จนถึงสิ้นสุดรายการท่องเที่ยว ปัจจุบันมัคคุเทศก์มีหลายประเภท เช่น มัคคุเทศก์อิสระ มัคคุเทศก์ที่สังกัดบริษัทนำเที่ยวหรือประจำอยู่ตามสถานที่ท่องเที่ยว ไม่ว่าจะประเภทใด บอกให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้าว่าจะไปสถานที่ใดควรเตรียมตัวอย่างไร เมื่อเสร็จการนำเที่ยวทุกรายการแล้ว มัคคุเทศก์ก็ต้องพานักท่องเที่ยวไปส่งที่สนามบิน และช่วยตรวจสอบการเดินทางและหนังสือเดินทางให้เรียบร้อย จนกว่านักท่องเที่ยวจะเดินทางไปจากเมืองไทยจึงเป็นอันเสร็จภารกิจ
- อธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่นำชมตลอดจนความรู้ต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวควรทราบ เช่น ความรู้เกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ของคนไทย รวมทั้งแนะนำสถานที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ที่ทำการไปรษณีย์ ฯลฯ แนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้ถูกต้องในสังคมไทย เช่น มารยาทการรับประทานอาหารแบบขันโตก การเข้าชมภายในพระอุโบสถ มัคคุเทศก์ควรทราบก่อนว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของกลุ่มมีพื้นฐานความรู้ ความสนใจ และความต้องการอย่างไร เพื่อว่าจะได้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวกลุ่มนั้น ๆ ประการสำคัญมัคคุเทศก์ต้องไม่ลืมให้เวลาแก่นักท่องเที่ยวเพื่อถ่ายภาพสถานที่ที่นำชมด้วย รวมทั้งเปิดโอกาสให้

นักท่องเที่ยวบางคนที่มีปัญหาสงสัยเกี่ยวกับสถานที่ที่น่าชมซักถามความรู้เพิ่มเติมได้ด้วย ถ้ามัคคุเทศก์ไม่สามารถตอบปัญหาได้ ไม่ควรตอบโดยการเดาเป็น อันขาด แต่ควรรับที่จะไปศึกษาค้นคว้าหาคำตอบให้ในภายหลัง

- ดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่นักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์จะต้องช่วยเหลือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น แนะนำให้นักท่องเที่ยวเก็บกุญแจห้องพักไว้กับตนเอง ในกรณีที่โรงแรมอนุญาตเพื่อป้องกันคนร้ายที่อาจสวมรอยใช้กุญแจห้องพักที่ฝากไว้กับเจ้าหน้าที่โรงแรมไปเข้าในห้องพัก แนะนำให้นักท่องเที่ยวฝากของมีค่าไว้ที่ตู้รับของของโรงแรมในเวลาออกไปเที่ยว ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ สบายใจ ปลอดภัย ไร้กังวล และศรัทธาในตัวมัคคุเทศก์

- ให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวในการซื้อของ โดยพยายามรักษาผลประโยชน์ของนักท่องเที่ยวให้มากที่สุด มัคคุเทศก์ควรทราบว่าร้านของสินค้าพื้นเมืองหรือของที่ระลึกต่าง ๆ ร้านไหนมีอะไรดีและราคายุติธรรม ถ้าเห็นว่าร้านไหนเอาเปรียบหรือโกงนักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์จะต้องเข้าข้างนักท่องเที่ยวไม่ควรเห็นแก่เงินค่า tip หรือ commission ที่ได้รับจากร้านค้าเหล่านั้นในฐานะที่มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากเป็นพิเศษ และเปรียบเสมือนเป็นผู้แทนของคนไทย หรือเป็นทูตคนที่ 2 ของประเทศ จึงควรทำหน้าที่เกี่ยวกับการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่ชาติ และหลีกเลี่ยงที่จะทำให้ภาพพจน์ของชาติเสียหาย ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจชีวิตความเป็นอยู่และขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยอย่างถูกต้อง

Wieler และ Davis (อ้างในวรรณพร วนิชชานุกร, 2540) ได้ทำการศึกษาลักษณะต่าง ๆ ที่มัคคุเทศก์ทางด้านธรรมชาติในออสเตรเลียควรจะทำเพื่อให้การนำเที่ยวนั้นดำเนินไปอย่างเหมาะสม ซึ่งมีข้อสรุปที่น่าสนใจ ดังนี้ คือ

- (1) ในการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมนั้น ผู้นำเที่ยวควรจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อสภาพแวดล้อม และไม่ใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศจนเกินความสามารถที่ระบบนิเวศจะรองรับไว้ได้ ซึ่งนั่นก็หมายถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ให้มีความรับผิดชอบต่อมากขึ้นนั่นเอง ดังนั้น มัคคุเทศก์จึงต้องมีความรู้ในเรื่องระบบนิเวศและหลักการอนุรักษ์

- (2) และมีทักษะในการอธิบายเรื่องของสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต และทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเป็นระบบที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ณ ที่นั้น ๆ มัคคุเทศก์จึงมีอิทธิพลอย่างสูงต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และมีทัศนคติที่ดีและรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม
- (3) บทบาทของมัคคุเทศก์จากการประชาสัมพันธ์ในเอกสารแผ่นพับหรือของผู้ประกอบการท่องเที่ยว ในแผ่นพับควรมีคำบรรยายทำนองว่า “จะช่วยให้คุณเข้าใจในโลกของธรรมชาติ” “ให้ความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ลึกซึ้งแก่คุณ” “มุ่งจะสร้างความหรรษาและซาบซึ้งในมวลแมกไม้ให้กับคุณ” ซึ่งเหล่านี้จะเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อม
- (4) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้คาดหวังว่ามัคคุเทศก์จะมีคุณสมบัติจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย และมีประกาศนียบัตรการปฐมพยาบาล และเน้นว่าถ้าไม่จบการศึกษาใน ระบบการศึกษา ก็ควรจะมีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี มีทัศนคติ และทักษะในการสื่อสารที่ดีด้วย
- (5) ในการฝึกอบรมและสนับสนุนการแก้ปัญหาเรื่องช่องว่างของความรู้ด้านสภาพแวดล้อม จึงจำเป็นต้องมีการฝึกอบรมให้มัคคุเทศก์มีทักษะทั้งในด้านการนำเที่ยว ในขณะที่เดิวก่อนก็มีความรู้ในเรื่องของสภาพแวดล้อมเป็นอย่างดี ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันการศึกษา

สรุปบทบาทของมัคคุเทศก์

- เป็นผู้จัดเตรียมการ
- เป็นผู้นำกลุ่ม
- เป็นครู
- เป็นผู้ให้ความบันเทิง

สำหรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ บทบาทของมัคคุเทศก์จะต้องเพิ่มมากขึ้น คือ

- เป็นผู้ปลูกเร้าสำนึกทางสิ่งแวดล้อมให้นักท่องเที่ยวรู้สึกรับผิดชอบขณะกำลังท่องเที่ยว
- เป็นผู้อธิบายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ได้ดีจนนักท่องเที่ยวมีความซาบซึ้ง และเปลี่ยนทัศนคติมาร่วมกันอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในระยะยาวต่อไป ซึ่งนับว่าคุณสมบัติ 2 ข้อหลังยังเป็นช่องว่างที่มัคคุเทศก์ทั่วไปไม่มี

2.7.4 ลักษณะของมัคคุเทศก์ที่ดี

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2529) ได้กำหนดลักษณะของมัคคุเทศก์ที่ดีไว้ ดังนี้

(1) มีความรู้ดี

- ความรู้เฉพาะเกี่ยวกับสถานที่นำชม การไปชมสถานที่ใด ๆ ก็ตาม มัคคุเทศก์ควรมีความรู้เกี่ยวกับสถานที่นั้น ๆ อย่างละเอียดและถูกต้อง ทั้งในด้านของประวัติศาสตร์ความเป็นมา และสภาพในปัจจุบัน โดยสามารถบรรยายละเอียดต่าง ๆ เท่าที่จำเป็นหรือตอบคำถามของนักท่องเที่ยวได้
- ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับท้องถิ่น มัคคุเทศก์ควรมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับท้องถิ่นที่นำเที่ยว ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เพื่อสามารถอธิบายให้นักท่องเที่ยวฟังระหว่างเดินทาง หรือสอดแทรกคำอธิบายขณะชมสถานที่ต่าง ๆ ตามปกติมัคคุเทศก์ที่ช่วยอำนวยความสะดวกอยากเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่แปลกไปจากสิ่งที่เคยพบในบ้านเมืองของตน หากมัคคุเทศก์มีความรู้สามารถอธิบายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจได้ ก็จะทำให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และเกิดความพอใจ

(2) มีบุคลิกลักษณะที่ดี ไม่พิการ มีร่างกายแข็งแรง

(3) พูดน้ำเสียงชวนฟัง และเสียงดังชัดเจน

(4) มีความรู้ภาษาต่างประเทศในขั้นใช้การได้ โดยเฉพาะภาษาพูด

(5) สนใจในการแสวงหาความรู้ มีความรู้ที่ดีเกี่ยวกับสถานที่นำเที่ยว และความรู้ทั่วไปในทุก ๆ เรื่อง

(6) มีวิธีการที่จะอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างน่าสนใจและสร้างความเพลิดเพลินให้แก่นักท่องเที่ยว

(7) มีสติอารมณ์มั่นคง สามารถแก้ปัญหาได้อย่างไม่วุ่นวายและรอบคอบ

(8) มีมารยาทและวางตนได้อย่างเหมาะสม มีความซื่อสัตย์สุจริต และตรงต่อเวลา

2.7.5 มาตรการที่จะกำหนดมาตรฐานของผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2541) ได้กำหนดมาตรฐานของผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ดังนี้

(1) ต้องมีระบบจัดการ

- การให้ข้อมูลล่วงหน้าเพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว แบ่งเป็น 2 ประการ คือ เอกสารและการปฐมนิเทศน์
- การจัดรายการนำเที่ยว บรรจุสาระการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เอกลักษณ์แหล่ง

ท่องเที่ยว และเน้นความเปราะบางของแหล่งท่องเที่ยว

- มีข้อกำหนดการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวที่ชัดเจน เพื่อให้มีผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมและคนในท้องถิ่นน้อยที่สุด
  - มีการตลาด ซึ่งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับที่เหมาะสมที่ใช้เป็นกลไกในการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปในชวงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว
- (2) มีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลต่อการวางแผนและการจัดการ
  - (3) มีโครงการร่วมกับคนในท้องถิ่นและองค์กรเอกชน คำนึงถึงต่อแหล่งท่องเที่ยว
  - (4) มีระบบการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว
  - (5) มีระบบการสร้างคุณภาพให้แก่บุคลากร โดยจัดอบรมคุณภาพ หมายถึง ความรู้ที่บุคลากรจะต้องมี และทักษะของบุคลากร
  - (6) มีระบบการรักษาความปลอดภัยและประสภภัย เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความเสี่ยงสูง
  - (7) มีระบบการให้บริการบริการที่มีคุณภาพ ใช้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมในการลดมลพิษ ใช้ให้คุ้มค่า (ไม่จำเป็นต้องหรูหราแต่ถูกสุขอนามัย)
  - (8) มีการร่วมมือกับท้องถิ่นเพื่อสร้างงานและกระจายรายได้

มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากที่สุด นอกจากจะมีหน้าที่ในการนำเที่ยวแล้วยังเป็นตัวแทนของประเทศในการต้อนรับและเผยแพร่เอกลักษณ์ของประเทศ ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมัคคุเทศก์จึงควรมีการเตรียมตัวให้พร้อม โดยศึกษาข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำไปเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยว และในระหว่างการนำเที่ยวที่มัคคุเทศก์ก็ควรควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้

สรุปแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการรวบรวมแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้ศึกษาได้แนวคิดเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบันที่หากไม่มีการวางแผนการจัดการที่ดีแล้ว ย่อมจะส่งผลให้สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติหมดไปได้ เนื่องจากการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แม้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำรายได้เป็นอันดับหนึ่งของประเทศไทย แต่การท่องเที่ยวก็ก่อให้เกิดผลกระทบในหลาย ๆ ได้แก่ ผลกระทบทางวัฒนธรรม ผลกระทบทางสังคม ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

แต่เมื่อมีความจำเป็นต้องพัฒนาการท่องเที่ยว ก็ควรเป็นการพัฒนาควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาถึงระดับความรู้ความเข้าใจของมัคคุเทศก์ เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการนำไปเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งมัคคุเทศก์เป็นผู้ที่มีโอกาสใกล้ชิดนักท่องเที่ยวมากที่สุดและยังถือได้ว่าเป็นตัวแทนของประเทศ ในการที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและอยากเดินทางกลับมาเที่ยวอีก อันจะนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาสู่ประเทศไทยมากขึ้น และนอกจากนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม มีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และความประทับใจ เป็นการสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องและยังเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น หากมัคคุเทศก์มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในเกณฑ์ดีมากก็น่าจะทำให้สามารถนำความรู้ที่เผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีด้วย และเมื่อนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้วก็จะช่วยกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่ตามธรรมชาติ ส่งผลให้ในอนาคตจะยังคงมีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติคงอยู่จนถึงชนรุ่นหลัง